

ОСОБЛИВОСТІ ВТІЛЕННЯ ІДЕЙ ДОСЛІДНИЦЬКО-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ У НІМЕЦЬКІЙ СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ-МУЗИКАНТІВ

PECULIARITIES OF IMPLEMENTATION OF CONCEPTS OF THE RESEARCH-ORIENTED APPROACH FOR THE GERMAN SYSTEM OF PROFESSIONAL TRAINING OF PEDAGOGUES-MUSICIANS

Статтю присвячено конкретизації сутності, специфіки і способів втілення ідей дослідницько-орієнтованого підходу на основі вивчення та узагальнення праць німецьких науковців із метою висвітлення можливостей їх використання під час організації професійної підготовки фахівців-музикантів у вітчизняних закладах вищої освіти. Уточнено, що становлення і розвиток ідей дослідницько-орієнтованого підходу досить тісно пов'язані із концепцією університетської освіти В. Гумбольдта, який обґрунтував доцільність її провідного принципу – поєднання навчальної і науково-дослідної роботи студентів. Через це всі форми залучення студентів до науково-дослідницької і творчої діяльності, а також їх участі у впровадженні результатів такої діяльності завжди визнавалися пріоритетними національною системою німецької вищої освіти, чому сприяв інтенсивний розвиток ідей дослідницько-орієнтованого підходу. Продемонстровано, що під час проектування та організації сучасного освітнього процесу у німецьких закладах вищої освіти простежується домінування нової дидактичної парадигми у вигляді відповідного дослідницько-орієнтованого підходу. Такий підхід у вищій освіті розглядається як такий, що ставить здобувача у ситуацію самостійного пошуку та осмислення суті актуальних проблем під час наукового пізнання, знаходження та обґрунтування альтернативних способів їх розв'язання, особистого оволодіння науковими поняттями і концепціями. Дослідницько-орієнтований підхід здійснюється у вигляді особливого, інноваційного виду навчання, спрямованого на формування абстрактного, логічного, рефлексивного і критичного мислення здобувачів вищої освіти, значного розширення і збагачення досвіду їх творчої і науково-дослідницької діяльності за рахунок більш досконалого опанування форм системно-структурного, ігрового та імітаційно-рольового моделювання, методів індукції і дедукції, відповідного інструментарію теоретичного, емпіричного і статистичного етапів наукового дослідження. Доведено, що дослідницько-орієнтований підхід, ґрунтуючись на пошуку нових пізнавальних орієнтирів і використанні інноваційних знахідок, вимагає більш стрімкого та інтенсивного впровадження новітніх технологій, форм, методів і засобів організації навчально-пізнавальної, навчально-професійної, самостійно-пошукової та науково-дослідницької діяльності здобувачів. Узагальнено, що здійснення дослідницько-орієнтованого підходу під час професійної підготовки майбутніх фахівців-музикантів націлено на формування провідних складників їх науково-дослідницької культури. Водночас акцентовано увагу на удосконаленні діялісно-техно-

логічного аспекту науково-дослідницької діяльності студентів, який передбачає оновлення її мети і завдань, перегляд основних принципів організації у закладі вищої освіти, конкретизацію форм, методів, етапів здійснення.

Ключові слова: дослідницько-орієнтований підхід, дослідницьке навчання, науково-дослідницька діяльність, методологічна освіта, професійна підготовка педагогів-музикантів.

This article is devoted to concretization of the essence, the distinguishing features and also methods of realization of concepts of the research-oriented approach on the basis of studying and generalization of a series of scientific works by German scholars with the aim of elucidation of possibilities of their implementation during the process of organization of professional training of musicians at national higher educational institutions. In fact, we have managed to ascertain that the establishment and development of the concepts of the research-oriented approach tends to be closely linked with V. Humboldt's concept of university education, who had succeeded in substantiation of the main principle, namely – the merging of the educational with the scientific-research students' activities. Consequently, all the existing forms of students' enrollment in the scientific-research and also in various creative activities as well as students' participation in the implementation of the relevant results achieved, - have always been duly acknowledged as paramount for the German system of higher education which also has been boosted by the intensive development of concepts associated with the research-oriented approach. On top of that, we have also managed to demonstrate that in the future during organization and planning of the contemporary educational process at German higher educational institutions, certain domination of a new didactic paradigm that resembles the research-oriented approach, – has been revealed. Thus, the research-oriented approach implemented at higher educational institutions is treated as the one that would place a trainee in a situation of an individual research and comprehension of the essence of relevant topical issues in the process of scientific cognition, detection and substantiation of alternative ways of their tackling, personal comprehension and mastering the necessary notions and concepts. Moreover, the research-oriented approach appears to manifest itself both as a special, innovational type of education focused on formation of the abstract, logical, reflexive and critical types of thinking of college and university students as well as a method used for considerable broadening and enrichment of students' experience and outlook in their creative and scientific-research activities by means of

УДК 378.978

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/40.42>

Татарнікова А.А.,
докт. з мистецтвозн.,
в.о. доцента кафедри культурології
Одеської національної
музичної академії і
мені А.В. Нежданової

a more efficient mastering the forms of the systemic-structural, role-play and imitational modelling, the inductive and deductive methods, a relevant combination of techniques used during the theoretical, empirical and statistical stages of a scientific research. We have also been able to prove that the research-oriented approach, being rooted in searching for new cognitive goals and implementation of certain innovational findings, - calls for a more rapid and intensive implementation of up-to-date technologies, forms, methods and ways of organization of the educational-cognitive, educational-professional, individual-research and scientific-research activities of students. It has also been generalized that the implementation of the research-oriented

approach during the professional training of pedagogues-musicians tends to be aimed at formation of the main components of their scientific-research culture whereby the main emphasis is being placed upon mastering the operational- technological aspect of students' scientific-research activity which implies the renewal of its goal and tasks, review of the main principles of organization at a higher educational institution, concretization of the relevant forms, methods and stages of its implementation.

Key words: *the research-oriented approach, the research-oriented education, the scientific-research activity, the methodological education, the professional training of pedagogues-musicians.*

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Орієнтація національної системи вищої музичної освіти на інтеграцію в європейській освітній і дослідницький простір вимагає значної активізації фундаментальних наукових досліджень, залучення до них усіх учасників освітнього процесу вищої школи, підвищення вимог до організації інноваційно-творчої та науково-дослідницької діяльності, забезпечення її високої ефективності, продуктивності отриманих результатів. Реальне здійснення цих стратегічних цілей, як наголошено у Національній доктрині розвитку освіти в Україні у XXI столітті, у Законах України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про професійний розвиток працівників», у «Плані дій щодо поліпшення якості художньо-естетичної освіти на 2009-2012 рр.» та інших, залежить від подальшої інтеграції науки та освіти, «онаучнення» сучасного освітнього і мистецького простору, конкретизації їх нових соціокультурних детермінант і ціннісно-аксіологічних орієнтирів, зокрема у контексті спеціалізації професійної підготовки бакалаврів, магістрів і докторів філософії.

Як свідчить передовий зарубіжний досвід, починаючи з Болонських ініціатив, запропонованих у 1999 році, в освітньо-професійні програми багатьох європейських університетів було введено в якості обов'язкового освітнього компонента принципово нову навчальну дисципліну «Європейські науки». Дидактична мета і завдання останньої передбачають не тільки ознайомлення здобувачів вищої освіти з особливостями створення і стратегіями подальшого розвитку ЄС, специфікою функціонування наукових галузей і суспільних секторів різних країн, але і здійснення ґрунтовної науково-дослідницької підготовки до практичного розв'язання актуальних загальноєвропейських проблем шляхом формування і тренінгу вмінь критично аналізувати факти реальної дійсності, нестандартно мислити, висувати альтернативні гіпотези, обґрунтовувати доцільність інноваційних ідей, розробляти авторські наукові і творчі проекти.

Водночас під час проектування та організації сучасного освітнього процесу у закладах вищої

освіти європейських країн простежується домінування нової дидактичної парадигми у вигляді відповідного дослідницько-орієнтованого підходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як свідчить аналіз науково-педагогічної літератури, виникненню та поступовому утвердженню дослідницько-орієнтованого підходу сприяли інноваційні дослідження відомих зарубіжних науковців, які випробовували ефективність нових освітньо-професійних програм, спрямованих на підготовку «вчителя-науковця» (P. Broadfoot [2]), «вчителя-дослідника» (J. Elliot [3]), «рефлексивного вчителя» (M. Fullan, A. Hargreaves [4]), «вчителя-рефлексивного практика» (D. Schon [5]). Проведені експериментальні дослідження продемонстрували потребу у створенні певних умов для організації професійної підготовки здобувачів вищої освіти у статусі майбутніх інноваційно налаштованих учителів, устанавлення специфічного характеру навчальної діяльності та міжособистісної взаємодії провідних суб'єктів освітнього процесу, що трансформуються, підпорядковуючись вимогам дослідницького і творчого пошуку.

Нині запровадження дослідницько-орієнтованого підходу розглядають як найважливіший стратегічний напрям забезпечення якості вищої професійної освіти (В. Андрущенко, В. Бондар, С. Гончаренко, В. Кремень, Н. Ничкало, В. Олійник), засіб удосконалення методологічної освіти (З. Кіль, Д. Шалє) і науково-дослідницької підготовки здобувачів різних рівнів вищої освіти (Н. Кушнарєнко, І. Руснак, В. Степашко, О. Цокур), який здебільшого пов'язують із формуванням наукового потенціалу особистості здобувача і тлумачать як його найвищу кваліфікаційну характеристику (В. Кеслер, Г. Кловак, М. Князян, О. Снісаренко, Л. Суценко) та підвищення рівня науково-дослідницької культури (С. Єфремов, І. Краснощок, Є. Кулик, О. Микитюк, М. Олтен, Г. Сомбаманія, В. Тушева, Дж. Шваб, В. Шейко).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Натомість в умовах реформування і подальшої модернізації національної системи вищої музичної освіти запровадження дослід-

ницько-орієнтованого підходу набуває особливої значущості. Пов'язано це із необхідністю пошуку нових і більш досконалих шляхів і засобів професійної підготовки майбутніх фахівців-музикантів як дослідників, здатних не тільки до аналітико-синтетичної, але і до еволюційно-прогностичної та інноваційно-творчої діяльності [12]. Остання потребує здатності і готовності випускників закладів вищої музичної освіти вибудовувати стратегії науково-дослідницького пошуку на основі ґрунтовного оволодіння категоріально-поняттєвим апаратом та операціонально-технологічним інструментарієм культурології, мистецтвознавства, музично-педагогічної теорії і практики, застосування різних способів і технік евристичного і креативного мислення, полікультурного діалогу, обґрунтування полісистемних педагогічних та виховних технологій у контексті створення індивідуальних концептів розв'язання наукових проблем у галузі культури, мистецтвознавства і музичної освіти.

Метароботи – конкретизація сутності, специфіки і способів здійснення ідей дослідницько-орієнтованого підходу у контексті узагальнення праць німецьких науковців, можливості їх використання під час організації професійної підготовки фахівців-музикантів.

Виклад основного матеріалу. Вивчення наукових джерел засвідчує, що становлення і розвиток ідей дослідницько-орієнтованого підходу досить тісно пов'язані із концепцією університетської освіти В. Гумбольдта, який обґрунтував доцільність її провідного принципу – поєднання навчальної і науково-дослідної роботи [1, с. 78]. Послідовники В. Гумбольдта здебільшого тлумачать сутність означеного принципу як навчання через дослідження або як навчання упродовж здійснення дослідження, оскільки організація науково-дослідницької діяльності студентів розглядається ними як «робота над наукою і разом із наукою» [7, с. 300], а навчання тлумачиться як «рід діяльності, який наближується до дослідження» [9, с. 56]. Через це всі форми залучення здобувачів до науково-дослідницької та інноваційно-творчої діяльності, а також їх участі у впровадженні її результатів завжди визнавалися пріоритетними у національній системі німецької вищої освіти, чому сприяв інтенсивний розвиток ідей дослідницько-орієнтованого підходу.

Ідеї дослідницько-орієнтованого підходу здобули свій доволі інтенсивний розвиток у закладах вищої освіти Німеччини, починаючи із кінця 60-х років ХХ століття, коли специфіку освітнього процесу почало визначати запровадження так званого «дослідницького навчання» [7, с. 38]. Останнє було спрямовано на удосконалення умінь дослідницького пошуку студентів, яке почало здійснюватися шляхом залучення їх до наукових студентських гуртків, розв'язання завдань у межах індивідуаль-

них навчальних планів (складання бібліографії, аналізу літератури, історичних досліджень тощо), підготовки курсових і дипломних робіт, навчальних проєктів, написання доповідей, виступів під час наукових студентських конференцій, наукових колоквиумів. Через це дослідницьке навчання тлумачили як процес набуття і підвищення наукової кваліфікації майбутнього фахівця, як фаза його концентрованої дослідницької роботи, під час якої завершується дослідження, що має наукову новизну і практичну цінність [7, с. 112].

Наприкінці 80-х років ХХ століття було розроблено «властивості» студента-дослідника, які пропонувалося оцінювати за такими критеріями:

- здатність до генерування наукових ідей;
- обізнаність у політичних і суспільних питаннях;
- спроможність використовувати знання іноземних мов під час проведення досліджень;
- наполегливість у розв'язанні наукових проблем;
- здатність до роботи у команді, науковому колективі;
- прагнення до публікацій та участі у наукових конференціях;
- інтерес до наукових питань суміжних дисциплін [9, с. 63].

Унаслідок упровадження настанов дослідницько-орієнтованого підходу у вигляді технології дослідницького навчання у дидактиці вищої школи Німеччини поступово почали посилюватися функції викладача як наукового керівника і консультанта з науково-дослідницької роботи студентів, а також почали набувати більшого значення різні форми творчої та інноваційно-дослідницької кооперації між викладачами і студентами. Водночас висока продуктивність наукової роботи студентів зумовила позитивний розвиток ділових, міжособистисних і творчих стосунків між викладачами і студентами, що дало поштовх для їхньої плідної співпраці і становлення партнерських взаємовідносин. Отже, здійснення дослідницько-орієнтованого підходу, сприяючи більш тісній співпраці викладачів і студентів, зумовила їх спільну відповідальність за результати, здобуті під час «науково-продуктивної діяльності» [6, с. 81].

Окрім того, доводить німецький науковець Я. Ольберц, оскільки дослідницько-орієнтований підхід передбачає організацію активної науково-дослідницької діяльності усіх суб'єктів освітнього середовища, яка неможлива без усвідомлення здобувачами вищої освіти методологічних засад науки, зокрема без набуття ними знань про класифікацію і специфіку різних наукових методів, засвоєння науково-методологічних знань і тренінг дослідницьких умінь слід уважати основою інтенсифікації освітнього процесу у сучасній вищій освіті [8, с. 91]. Як наслідок, вважає З. Кіль, практичне втілення дослідницько-орієнтованого підходу у німецьких закладах вищої освіти тісно

пов'язано з організацією особливого напрямку їх діяльності – науково-методологічною освітою, яка має спонукати здобувачів будь-якої спеціальності до стратегічного мислення та оволодіння методами своєї галузі знань у дисциплінарному і між-дисциплінарному аспектах. Це можливо тільки за умови, коли методологічний складник навчання набуває суттєвого значення [7, с. 299].

Конкретизуючи коло питань у межах ланцюга «наука – наукова діяльність – самостійна наукова діяльність студентів», З. Кіль указує на те, що остання як інтегруючий складник освітнього процесу в умовах вищої школи є необхідною формою здійснення студентської творчості, оскільки співвідноситься із науковими дослідженнями і вимогами суспільної практики, вимагаючи самостійних, свідомих і креативних дій здобувачів. Говорячи про те, що «... студенти повинні отримувати не лише міцні наукові знання, але і проникати у складний, часто суперечливий процес придбання наукових знань» [7, с. 299], автор доходить висновку, що «не можна розглядати методологічну освіту студентів ізольовано від загального процесу їх професійного розвитку і фахової підготовки», пропонує враховувати її значущість як обов'язкового складника більш широкого процесу, спрямованого на «формування творчої особистості фахівця» [7, с. 301]. Зазначену думку підтримує Д. Шалє, який методологічну освіту студентів розглядає як засіб та умову їхньої активної самостійної наукової діяльності, яка сприятиме успішності здійснення ними провідних функцій майбутньої професії [9, с. 73].

Розглядаючи науково-дослідницьку діяльність як «самостійне творче засвоєння і застосування знань, умінь і способів соціальних відношень у навчальному процесі на основі розв'язання наукових проблем, які слугують розвитку особистості і призводять до суспільно-корисних результатів» [8, с. 119], Я. Ольберц вбачає у ній не тільки спосіб інтенсифікації освітнього процесу, але і відчутний засіб оновлення і суттєвого підвищення якості професійної підготовки здобувачів вищої музично-педагогічної освіти. На думку німецького науковця, втілення дослідницько-орієнтованого підходу вимагає передусім пролонгованого залучення здобувачів до науково-дослідницької діяльності із першого курсу бакалаврату із гнучкою і більш варіативною організацією її форм на рівні магістратури та докторантури, зокрема через проведення різних типів експериментів і моніторингових досліджень. Через це у сучасній німецькій вищій школі науково-дослідницька діяльність здобувачів набуває статусу, який прирівнюється до головних форм навчальних занять (лекцій, семінарів, практичних і лабораторних занять), а їхня продуктивна самостійно-дослідницька діяльність пронизує усі складники освітнього процесу і стає його визначальною ознакою.

Отже, запровадження ідей дослідницько-орієнтованого підходу у німецьких закладах вищої освіти слугувало тому, що науково-дослідницька діяльність студентів стала тлумачитись, як:

- системоутворюючий чинник підготовки висококваліфікованих кадрів, який є найважливішим стратегічним напрямом забезпечення якості вищої професійної освіти майбутніх фахівців, зокрема музикантів;
- пізнавальний процес, який характеризується цілеспрямованістю, змістовністю, самостійністю, процесуальною структурованістю, активністю і результативністю, виявляючись в якості рушійної сили розвитку творчого потенціалу особистості;

- засіб формування професійно-особистісних якостей фахівця-дослідника, здатного виконувати дії відповідно до конкретного методу наукового дослідження з метою розв'язання певної професійної проблеми шляхом використання дослідницьких умінь і навичок, виявлення дослідницької позиції і науково-дослідницької культури;

- спосіб осмислення мистецької галузі, соціокультурного і художньо-естетичного простору; поєднання наукового і художнього способу мислення;

- сфера професійної діяльності педагогів-музикантів, засіб формування їх методологічної культури.

Як закономірний наслідок, утілення дослідницько-орієнтованого підходу під час професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема педагогів-музикантів, націлено на формування провідних складників їх науково-дослідницької культури. Водночас акцентується увага на удосконаленні діяльнісно-технологічного аспекту науково-дослідницької діяльності студентів, який передбачає оновлення її мети і завдань, перегляд основних принципів її організації у закладі вищої освіти, конкретизацію форм, методів, етапів здійснення [10, с. 56].

Висновки. Узагальнення доробку німецьких науковців дозволяє дійти висновку, що дослідницько-орієнтований підхід, ґрунтуючись на пошуку нових пізнавальних орієнтирів і на використанні інноваційних знахідок, вимагає більш стрімкого та інтенсивного запровадження новітніх технологій, форм, методів і засобів організації навчально-пізнавальної, навчально-професійної самостійної пошукової та науково-дослідницької діяльності здобувачів. Дослідницько-орієнтований підхід у вищій освіті розглядається як такий, що ставить здобувача у ситуацію самостійного пошуку та осмислення суті актуальних проблем під час наукового пізнання, знаходження та обґрунтування альтернативних способів їх розв'язання, особистого оволодіння науковими поняттями і концепціями. Дослідницько-орієнтований підхід здійснюється у вигляді особливого інноваційного виду навчання, спрямованого на формування абстрактного, логічного, рефлексивного і критичного мислення здобувачів вищої освіти, значного розширення і збагачення досвіду їх творчої і науково-дослідницької діяльності за рахунок більш

досконалого опанування формами системно-структурного, ігрового та імітаційно-рольового моделювання, методами індукції і дедукції, відповідним інструментарієм теоретичного, емпіричного і статистичного етапів наукового дослідження.

Перспективи подальших досліджень становлять питання, що стосуються проектування дослідницько-інноваційного середовища вищої музичної школи, спрямованого на формування і розвиток науково-дослідницької культури здобувачів першого (бакалаврського), другого (магістерського) і третього (докторського) освітньо-наукових рівнів вищої освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ратнер Ф. Л. Научная деятельность студентов Германии: монография. Казань: Издательство Казанского университета, 1998. 131 с.
2. Broadfoot P. Teaching and the Challenge of Change: educational research in relation to teacher education. *European Journal of Teacher Education*. 1992. Vol. 15. № 1–2. P. 45–53.
3. Elliot J. *Reconstructing Teacher Education*. London: Falmer Press, 1993. 153 p.
4. Fullan M., Hargreaves A. *Teacher Development and Education Change*. New York: Falmer Press, 1992. 210 p.
5. Higher Education in the Twenty-first Century: Vision and Action. Working Document. UNESCO, Paris, 5–9 October, 1998. 93 p.
6. Kesler W. Zur Entwicklung von Nachwuchswissenschaften im Proze des Forschungsstudiums – eine hochschulpädagogische Untersuchung: Dissertation. 1984. 163 s.
7. Kiel S. Methodische Bildung als hochschulpädagogisches. Anliegen ausgewählte Probleme. *Wissenschaftliche Zeitschrift der Karl-Marx-Universität*. Leipzig, 1988. H. 3. S. 298–301.
8. Olbertz J. H. Über den Zusammenhang von Studienmoral und studentischer Selbstständigkeit – eine hochschulpädagogische Untersuchung: Dissertation. 2002. 188 s.
9. Schaale D. *Methodische Bildung der Studenten im Lehr- und Studienproze an Hoch- und Fachschulen: Studientexte*. Leipzig: Karl-Marx-Universität, 2007. 81 s.
10. Tusheva V. The content and organizational component of the system of forming of research culture of future music teacher in the process of professional preparation. *European Applied Sciences*. 2014. № 11. P. 55–57.